

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

- α) *Legiuirea Caragea, Ediție critică. — Editura Academiei Republicii Populare Romîne (Adunarea izvoarelor vechiului drept romînesc scris), 1955. Σελ. XXVI καὶ 336.*
- β) *Pravilniceasca Condica 1780, Ediție critică. — Editura Academiei Republicii Populare Romîne (Adunarea izvoarelor vechiului drept romînesc scris, II), 1957. Σελ. 268.*

Ἀμφότερα τὰ βιβλία, ἔξ ὧν τὸ πρῶτον περιέχει τὸν Βλαχικὸν Κώδικα τοῦ Γ. Καρατζᾶ (1818) καὶ τὸ δεύτερον τὸ Συνταγμάτιον Νομικὸν τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη (1780), ἀποτελοῦν ἐκδόσεις τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου εἰς τὴν ὑπὸ ταύτης μεταπολεμικῶς ἐγκαινιασθεῖσαν συλλογὴν τῶν πηγῶν τοῦ ἀρχαιοτέρου ἐγγράφου ρουμανικοῦ δικαίου, ἐν ᾗ, κατὰ τὴν σχετικὴν ἀναγγελίαν, πρόκειται νὰ δημοσιευθοῦν καὶ ἄλλαι νομοθετικαὶ συλλογαὶ εἰς κριτικὰς ἐκδόσεις. Ἀμφότερα τὰ βιβλία, πλὴν τῆς κριτικῆς ἐπανεκδόσεως τῶν κειμένων, περιλαμβάνουν καὶ σύντομα εἰσαγωγικά σημειώματα περὶ τῆς ἱστορίας, τῶν πηγῶν καὶ τῶν προσηγηθεσῶν ἐκδόσεων ἐκάστης τῶν δημοσιευομένων νομοθετικῶν συλλογῶν, ἐπίσης δὲ καὶ παραρτήματα, ἐν οἷς παρατίθεται ἡ πρὸς ἐκάστην τῶν συλλογῶν τούτων συναφὴς νομοθεσία καὶ νομολογία ὥς καὶ βιβλιογραφία, λεξιλόγιον κλπ. Ἀμφότερα τὰ βιβλία περιέχουν καὶ ἐκτενεῖς περιλήψεις περὶ τῆς ἱστορίας, τῆς σημασίας, τῶν ἐκδόσεων κλπ. ἐκάστης συλλογῆς, δημοσιευομένας εἰς γλῶσσαν ρωσσικὴν καὶ εἰς γλῶσσαν γαλλικὴν. Τέλος, ἀμφότερα τὰ βιβλία ἐξεδόθησαν ὑπὸ πολυμελοῦς παρὰ τῇ Ρουμανικῇ Ἀκαδημίᾳ εἰδικῆς διὰ τὸ ἀρχαιότερον ρουμανικὸν δίκαιον ἐπιτροπῆς, ἐργασθείσης ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ πολιοῦ πλέον σήμερον πρώην ἀρεοπαγίτου καὶ μέλους τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου Andrei Rădulescu, ἀποτελουμένης δ' ὑπὸ τῶν Al. Costin, V. Grecu, N. Dașcovici, V. Gaftoescu. C. Tegăneanu, Aurel Sava, Eugen Herovanu, κ.ἄ.

Ἡ ἱστορία τοῦ ἀρχαιοτέρου ρουμανικοῦ δικαίου εἶναι, ὥς γνωστόν, στενώτατα συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνοβυζαντινοῦ δικαίου. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ τελευταίου τούτου εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀσκήται ἐνωρίτατα, ἤδη πολὺ πρὸ τοῦ ἱζ' αἰῶνος, ὅτε αἱ βυζαντιναὶ συλλογαὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου, ἰδιαίτατα δὲ τὸ Σύνταγμα τοῦ Ματθαίου Βλαστάρη, ἀπετέλεσαν

δίκαιον ἐφαρμοζόμενον εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐξ ἑτέρου καὶ τὸ λαϊκὸν βυζαντινὸν δίκαιον εἶχεν εἰσδύσει ἐπίσης ὑπὸ τὴν μορφὴν συλλογῶν λαϊκοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου, συνταχθεισῶν καὶ ἐνωρίτερον ἄλλ' ἰδίως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ἐν Βλαχία ἡγεμονεύσαντος Ματθαίου Βεσσαράβα (1632-1654) καὶ ἐφεξῆς. Ἡ λάμπις τοῦ ἐνδόξου βυζαντινοῦ παρελθόντος δὲν ἀφίσεν ἀνεπηρέαστον τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας τοῦ ρουμανικοῦ δικαίου. Θὰ πρέπει δὲ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι πέραν τῆς διὰ τῆς ξηρᾶς ἀσκηθείσης ἐπιρροῆς, τὸ βυζαντινὸν δίκαιον ἐνωρὶς ἐπίσης εἶχεν ἀναπλεύσει τὸν Δούναβιν ὁμοῦ μὲ ποικίλας ἐκδηλώσεις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, μύθους, ἔθιμα, γλῶσσαν κλπ., διὰ νὰ διαβρώσῃ ἀποφασιστικῶς ἄλλα καὶ γονίμως τὸ ἔδαφος τῶν παραδουναβίων χωρῶν, καὶ τοῦτο πρὶν ἢ εἰς τὰς χώρας ταύτας τὸ βυζαντινὸν πνεῦμα ἀναπτυχθῇ εἰς παράγοντα κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἑλληνοβυζαντινῶν φαναριωτῶν ἡγεμόνων.

Ἡ περίοδος τῶν βυζαντινῆς προελεύσεως φαναριωτῶν ἡγεμόνων, ἀρξαμένη ἐν Μολδαβίᾳ μὲν τὸ 1711 ἐν Βλαχίᾳ δὲ τὸ 1716 καὶ λήξασα εἰς ἀμφοτέρως τὰς ἡγεμονίας τὸ 1821, χαρακτηρίζεται μὲ τὴν ἔκδοσιν πολλῶν νομοθετικῶν κειμένων, ὑπὸ μορφὴν αὐτοτελῶν κωδίκων εἴτε μεμονωμένων χρυσοβούλλων εἴτε ἄλλων διατάξεων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἔχουν δημοσιευθῇ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐνῶ τινὰ ἐξ αὐτῶν παραμένουν εἰσέτι ἀδημοσιεύτα (βλ. τελευταῖον P. Zepos, *L'influence du droit byzantin sur la législation roumaine de la période des princes phanariotes*, ἐν «*L'Europa e il diritto Romano*», Studi in memoria P. Koschaker, I, 1953, σελ. 429-437, A. I. Soloviev, *L'influence du droit byzantin dans les pays orthodoxes*, ἐν «*Relazioni del X congresso intern. di scienze storiche*, VI, 1955, σελ. 599-650, ἰδίᾳ σελ. 622 ἐπ., παρ' οἷς καὶ ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία). Ἐκ τῶν νομοθετικῶν τούτων κειμένων διὰ τὴν Μολδαβίαν μὲν τὸ σημαντικώτατον ὑπῆρξεν ὁ Πολιτικὸς Κώδιξ τοῦ Σκ. Καλλιμάχη (1813-1817), διὰ τὴν Βλαχίαν δὲ πλεῖστοι κώδικες, ἦτοι ὁ Νομοκάνων τοῦ Γ. Τραπεζουντίου (1730) καὶ τὸ Νομικὸν Πρόχειρον τοῦ Μ. Φωτεινοπούλου (1765), ὥς ἐπίσης καὶ τὰ ἤδη ἐκδεδομένα κείμενα τοῦ Συνταγματίου Νομικοῦ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντη (1780) καὶ τοῦ Βλαχικοῦ Κώδικος τοῦ Γ. Καρατζᾶ (1818),— ἅπαντα προδήλως ἐπηρεασμένα ἐντονώτατα ἀπὸ τὸ ἑλληνοβυζαντινὸν δίκαιον, ὑπὸ τὴν ἐποψιν δὲ ταύτην σημαντικώτατα διὰ τε τὴν ἱστορίαν τοῦ ρουμανικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου τοῦ ἡ' αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ιθ' αἰῶνος.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι βλαχικοὶ κώδικες, τὸ «*Συνταγματίον*» τοῦ Ὑψηλάντη καὶ ἡ «*Νομοθεσία*» τοῦ Καρατζᾶ, ἐπανεκδίδονται νῦν εἰς τοὺς ὡς ἀνωτέρω σημειουμένους δύο τόμους τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας. Ἡ ἔκδοσις αὐτῶν ἐκ νέου ὑπὸ συγχρόνων ρουμάνων ἐπιστημόνων φέρει εἰς τὸ προσκή-

νιον καὶ πάλιν ζωηρότατα τὰ προβλήματα τῆς ἱστορίας τῶν δύο τούτων κωδίκων καὶ τῶν ἀμέσων αὐτῶν πηγῶν. Ἡ δ' ἐπανεξέτασις τῶν προβλημάτων τούτων ἐν ὅψει τῶν συμπερασμάτων τῶν ρουμάνων ἱστορικῶν βεβαίως ἐνδιαφέρει ζωηρῶς καὶ τὴν ἐλληνικὴν ἐπιστήμην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι ἐπιβεβλημέναι αἱ κατωτέρω σημειούμεναι παρατηρήσεις.

Τὸ Συνταγματικὸν Νομικὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη (Pravilniceasca Condica) ἐξεδόθη ἐν Βουκουρεστίῳ ἐν ἔτει 1780. Ἐκτοτε ἀνετυπώθη ἐπανειλημμένως ἐν Ρουμανίᾳ. Τελευταία δὲ κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ ἐλληνικοῦ συνοδευομένου καὶ ὑπὸ τοῦ ρουμανικοῦ κειμένου τοῦ Κώδικος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιότερων ἐκδόσεων αὐτοῦ καὶ δύο χειρογράφων, ἐπὶ πλεόν δὲ καὶ μετὰ μακρᾶς εἰσαγωγῆς καὶ ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως τῶν ἐν τῷ Συνταγματικῷ θεσμῶν, ἐγένετο, μετὰ ἐπιτόπιον ἔρευναν καὶ ἐν Ρουμανίᾳ κατὰ τὸ 1931, ὑπὸ τοῦ γράφοντος ἐν Ἀθήναις τὸ 1936 (Π. Ζέπου, Συνταγματικὸν Νομικὸν κλπ. «Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», Δ. 2, 1936). Ἡδη, ἡ νέα ρουμανικὴ ἔκδοσις, ἣτις ἀναγγέλλεται ἐνταῦθα, εἶναι κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ τε ἐλληνικοῦ καὶ τοῦ ρουμανικοῦ κειμένου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιότερων ἐκδόσεων καὶ τῶν ὑφισταμένων χειρογράφων μὲ πολλὰς παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις εἰς ἀμφοτέρα τὰ κείμενα, τὸ τε ἐλληνικὸν καὶ τὸ ρουμανικόν. Ἡ νέα ρουμανικὴ ἔκδοσις ἀποδέχεται τινὰς τῶν ἡμετέρων διορθώσεων τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου ἐνῷ ἀποκρούει ἄλλας ἐξ αὐτῶν. Περιέχει δ' ἐπίσης ἡ νέα ἔκδοσις πολλὰ κείμενα συναφῆ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Συνταγματικοῦ (τινὰ τῶν ὁποίων κατὰ τὴν ἐλληνικὴν αὐτῶν ἀπόδοσιν ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει τοῦ 1936), ἐνδιαφερούσας τινὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις ἀναφερομένας εἰς τὸ Συνταγματικόν, ὡς καὶ πίνακα καθ' ὅλην καὶ λεξιλόγιον (οἶον καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει), οὕτως ὥστε ἡ νέα ἔκδοσις ἐμφανίζεται ἄκρως ἐπιμελημένη καὶ ἐπιτυχής. Παρατηρήσεις τινὰς θὰ εἶχε βεβαίως νὰ σημειώσῃ ὁ γράφων καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὁρθὴν γραφὴν τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου (λ.χ. «ὅπου» ἀντὶ «ὅπου» κ.ἄ.) ὡς καὶ ὅσον ἀφορᾷ προφανῆ τινὰ τυπογραφικὰ λάθη (λ.χ. σελ. 63, στίχ. 11, σελ. 95, στίχ. 13, σελ. 97, στίχ. 27 κλπ.). Τοιαῦτα ὅμως παρατηρήσεις εἶναι ἄνευ ἀποφασιστικῆς σημασίας. Τοῦναντίον, ὁ γράφων δὲν δύναται νὰ συμφωνήσῃ πρὸς ὅσα οἱ ρουμᾶνοι ἐκδύται σημειοῦν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ των ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκδόσεως καὶ τὰς πηγὰς τοῦ Συνταγματικοῦ. Κατὰ τοὺς ρουμάνους συγγραφεῖς, ἐκ τῶν κυρίων λόγων τῆς ἐκδόσεως τοῦ Συνταγματικοῦ ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17^{ου} αἰῶνος σημειουμένη παρακμὴ τοῦ φεουδαλισμοῦ καὶ βαθμιαία ἀνάπτυξις τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος, πλὴν τοῦ λόγου δὲ τούτου τὴν ἔκδοσιν τοῦ Συνταγματικοῦ ἐπέβαλον καὶ ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀναπτυσσομένη ὁρμὴ πρὸς κωδικοποίησιν, αἱ συνέπειαι τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσούκ - Καϊναρτζή (1774), ἡ τάσις τοῦ ἡγεμόνος ὅπως παράσχῃ νομοθεσίαν εὐληπτον κλπ. Τοὺς τελευταίους τού-

τους λόγους εἶχομεν καὶ ἡμεῖς σημειώσαι ἐν τῇ ἐκδόσει ἡμῶν τοῦ 1936, προσθέσαντες καὶ τὴν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐποχὴν ἀκμάζουσαν ἀνθησιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Βλαχία. Τὴν τελευταίαν ταύτην ἀντίληψιν ἀποκρούουν ὅμως νῦν οἱ ρουμᾶνοι ἐκδόται. Τοῦτο δ' ὅλως ἀδικαιολογήτως, ὥς φρονοῦμεν, δεδομένης τῆς ἀναμφισβητήτου ἐκτάσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰῶνος εἰς ἀμφοτέρας τὰς παραδυναβίους ἡγεμονίας. Ἀδικαιολογήτως ὅμως ἐπίσης, ὥς φρονοῦμεν, ἀποκρούουν οἱ ρουμᾶνοι ἐκδόται καὶ τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν, καθ' ἣν ἄμεσος συντάκτης τοῦ Συνταγματίου ὑπῆρξεν ἐπιτροπὴ τις ἢ ἀφανὴς τις ἑλληνοδιδάσκαλος ἐργασθεὶς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἡγεμόνος, ὥς καὶ ὅτι ὁ κῶδιξ συντάχθη πρῶτον ἐλληνιστὶ καὶ εἶτα μετεγλωττίσθη ρουμανιστὶ. Περὶ τῶν θεμάτων τούτων ἐγράψαμεν ἤδη ἄρκετὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει τοῦ 1936 (σελ. 33 ἐπ.), ὥστε νὰ μὴ παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν νῦν ἐνταῦθα. Ἡ ἀντίθετος ἄποψις τῶν ρουμάνων ἐκδοτῶν, καθ' ἣν τὸ Συνταγματικὸν ἐγράφη πρῶτον εἰς τὴν ρουμανικὴν καὶ εἶτα μετεγλωττίσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἐλέγχεται, πλὴν ἄλλων, ἐπαρκῶς ὥς ἀνακριβὴς καὶ ἐκ τῆς ρητῆς περὶ μεταφράσεως μνείας εἰς τὸ χρυσόβουλον τοῦ 1775 («...ἐκάμαμεν ἐν νομικόν, τὸ ὅποιον... μεταφράσαντές το εἰς τὸ βλαχικόν, θέλομεν τὸ ἐκδώσει εἰς τύπους...»). Ὁ ρόλος δὲ τοῦ Epachiță Văcărescu δὲν φαίνεται νὰ ὑπερέβῃ τὸν τοῦ ἀπλοῦ μεταφραστοῦ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ρουμανικὴν, ὥς τοῦτο ἐσημειώσαμεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει τοῦ 1936. Ἐπὶ τῶν σημείων τούτων διαφωνοῦμεν ριζικῶς πρὸς τοὺς ρουμάνους ἐκδότας. Πρὸς τούτους ὅμως διαφωνοῦμεν καὶ περαιτέρω ὥς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῆς οὐσίας τῶν διατάξεων τοῦ Συνταγματίου, τὸ ὅποιον, κατὰ τοὺς ρουμάνους συγγραφεῖς, ἀποδίδει πρωτίστως τὸ ἐθιμικὸν δίκαιον τῆς Βλαχίας ὥς καὶ τὴν προᾶξιν τοῦ ἡγεμονικοῦ « διβανίου », ἐνῶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει ἀπεδείξαμεν, ὥς φρονοῦμεν, ἀναμφισβητήτως, ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ Συνταγματίου ἤντησε κυρίως ἀπὸ τὸ ἑλληνοβυζαντινὸν δίκαιον, ὥς τοῦτο εἶχε διαμορφωθῇ εἰς δίκαιον δημῶδες, χωνεῦσαν ἐν ἑαυτῇ διατάξεις αὐτοκρατορικὰς βυζαντινὰς καὶ πανάρχαιον ἀλλὰ ζωντανὸν ἑλληνικὸν ἐθιμικὸν δίκαιον. Τοῦτο δ' ἐπαρκῶς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἐν τῷ Συνταγματικῷ καταστρώσεως θεσμῶν, οἷος ὁ τῆς δουλοπαροικίας, ὁ τῆς ἐμφυτεύσεως, ὁ τῆς πωλήσεως καὶ τῆς καταχωρίσεως εἰς εἰδικὰ βιβλία, ὁ τῆς προτιμήσεως, ὁ τοῦ δανείου καὶ τῶν τόκων καὶ τῆς ἐγγυήσεως, ὁ τῆς οἰκογενειακῆς κοινοκτημοσύνης, ὁ τῆς προικός, κ.ἄ., ὁ τῆς ρυθμίσεως τῶν bona materna, τῆς ἐκ διαθήκης καὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς, τῶν εἰδικῶν δικαιωμάτων τῶν ἀρρένων κατιόντων ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ οἴκου, τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν προικισθειῶν θυγατέρων ἐκ τῆς κληρονομίας, τῆς συνεισφορᾶς τῆς προικός, τῶν « ψυχικῶν », τῶν « τριμοιριῶν » κλπ. Τοιοῦτοι θεσμοὶ δὲν ἀπαντοῦν μὲ πλήρη ρύθμισιν εἰς τὸ ἄλλως πενιχρὸν ἐθιμικὸν ρουμανικὸν δίκαιον. Δυσχερῶς οὕτως ἐν τέλει δύναται

νὰ ὑποστηριχθῇ, ὡς τοῦτο πράττουν οἱ ρουμᾶνοι ἐκδόται, ὅτι τὸ Συνταγμάτιον ἀπετέλεσε κατὰ τὸ πλεῖστον κωδικοποίησιν τοῦ ἀγράφου ρουμανικοῦ δικαίου, τοῦ obiceiu! pamântului τῶν παραδυναβίων χωρῶν. Ὁρθότερα δὲ παραμένει ἡ ἑλληνικὴ ἀποψις, ὡς αὕτη ὑπεστηρίχθη παρ' ἡμῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1936, ἐγένετο δὲ δεκτὴ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων (βλ. οὕτω προχειρῶς G. Beseler, ἐν «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher», 16, 1940, σελ. 255-263, 'Ι. Σόντην, ἐν «Ἀρχαίῳ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου», 5, 1938, σελ. 70 ἐπ., Γ. Πετροπούλου, Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, 1944, σελ. 277 κλπ.).

Ἡ «Νομοθεσία» τοῦ Γ. Καρατζᾶ, ἄλλως ὁ Πολιτικὸς Κώδις τῆς Οὔγγροβλαχίας ἢ ἀπλῶς Βλαχικὸς Κώδις (Legiuirea Caragea), συντάχθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ μετεφράσθη εἰς τὴν ρουμανικὴν, ἐξεδόθη δ' ἐν Βουκουρεστίῳ τὸ 1818, μετὰ προεργασίαν ἀρξαμένην τὸ 1812, ὅτε ὁ ἡγεμὼν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Βλαχίας. Ἐδημοσιεύθη δ' ὁ κώδις ἐπανειλημμένως κατὰ τε τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ ρουμανικὸν κείμενον αὐτοῦ, — τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἐν Βιέννῃ τὸ 1818, ὅθεν ἀνετυπώθη ἐν 'Ι. καὶ Π. Ζέπου, Jus Graecoromanum, τόμ. 8, Ἀθῆναι 1931, σελ. 359-440, ἐνθα ἐπίσης (σελ. IX-XVI) ἐδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ Κ. Τριανταφυλλοπούλου, Σημείωμα περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐν Ρουμανίᾳ κωδικοποιήσεων. Κατὰ τὴν ὀρθότεραν γνώμην, τὴν διατυπωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κ. Τριανταφυλλοπούλου, συντάκτης τοῦ Βλαχικοῦ Κώδικος ὑπῆρξε πρωτίστως ὁ Ἕλλην ποιητὴς Ἀθανάσιος Χριστόπουλος, ὅστις διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ κώδικος ἠντλησεν ἰδίως ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον. Κατὰ τὴν γνώμην ὁμως τῶν ρουμάνων ἱστορικῶν καὶ τελευταίων ἐκδοτῶν τοῦ κώδικος, οὗτος ὑπῆρξεν ἔργον κυρίως τοῦ ρουμάνου νομικοῦ Nestor, ὁ δὲ Χριστόπουλος περιορίσθη εἰς ἀπλὴν συνεργασίαν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου (βλ. νῦν ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ θέματος τὰς ὀρθὰς ἀντιρρήσεις τοῦ N. Camargia no, ἐν «Studii», Revistă de Istoria, ἔκδ. Ρουμ. Ἀκαδ., X. 1, 1957, σελ. 179 ἐπ., καθ' ὧν πάλιν A. Rădulescu, αὐτ. X. 4, 1957, σελ. 135 ἐπ.). Ὅπως δὲ ποτε, καὶ παρὰ τὴν βασικὴν ταύτην διαφορὰν γνωμῶν, ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι ὁ Βλαχικὸς Κώδις ἀποτελεῖ κείμενον σημαντικώτατον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀποτυπωμένοι καὶ τινες ἰδέαι τοῦ τότε προσφάτου Γαλλικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ὡς ἀπέδειξαν αἱ μελέται τοῦ A. Rădulescu. Τὸ δὲ κείμενον τοῦ κώδικος αὐτοῦ, στενῶς συνδεομένου καὶ πρὸς τὸ Συνταγμάτιον τοῦ Ὑψηλάντη, ἐμφανίζει καὶ φιλογικὸν καὶ λογοτεχνικὸν ἐνδιαφέρον, ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως διὰ τὴν ἐποχὴν του. Τὸ κείμενον τοῦ Βλαχικοῦ Κώδικος, ἔστω καὶ ἂν τελικῶς κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1818 ἐκδοσίν του ὑπέστη πολλὰς μεταβολὰς εἰς βάρος τῶν ἀρχικῶν ἐλευθεριωτέρων ἰδεῶν ὑφ' ὧν κατείχοντο τὰ προηγηθέντα σχέδιά του, ἀποπνέει τὸ διάχυτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συντάξεώς του πνεῦμα τοῦ φυσικοῦ δικαίου. Τὸ κείμενον αὐτό, τό

τε ἑλληνικὸν καὶ τὸ ρουμανικόν, ἐκδίδεται νῦν ἐκ νέου ὑπὸ τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας εἰς κριτικὴν ἐκδοσιν ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν προγενεστέρων ἐκδόσεων. Τὴν ἐκδοσιν δὲ ταύτην ἀκολουθεῖ ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ ἡ δημοσίευσις καὶ ἄλλων ἄκρως ἐνδιαφερόντων ἐγγράφων συναφῶν πρὸς τὸν Βλαχικὸν Κώδικα, ἀποσπασμάτων τοῦ προσχεδίου αὐτοῦ καὶ ἄλλων κειμένων, ἐπίσης διατάξεων ἐκδοθεισῶν μεταξὺ 1818-1865 πρὸς τροποποιήσιν ἢ συμπλήρωσιν κλπ. τοῦ κώδικος, τῆς συναφοῦς πρὸς τὸν κώδικα νομολογίας κ.ἄ.

Οἱ ὑπὸ τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας ἐκδοθέντες δύο τόμοι εἶναι οὕτως ἐν γένει ἐπιτυχεῖς κριτικαὶ ἐκδόσεις τοῦ κειμένου τόσον τοῦ Συνταγματικοῦ ὅσον καὶ τοῦ Βλαχικοῦ Κώδικος, παρέχουσαι καὶ ποικίλας ἐνδιαφερούσας νέας πληροφορίας περὶ τῆς ἱστορίας τῶν κωδίκων τούτων, περὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν καὶ τῆς ἐν τῇ πράξει μακρᾶς ἐφαρμογῆς των, ἔτι καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας (βλ. λ.χ. τὴν ἐν σελ. 271 τῆς ρουμανικῆς ἐκδόσεως τοῦ Βλαχικοῦ Κώδικος σημειουμένην ἀπόφ. τοῦ Ἀνωτ. Δικαστηρίου τῆς 27 Σεπτ. 1951 κ.ἄ.). Τὸ ἐπιτυχὲς ὅμως τῶν ἐκδόσεων τούτων μειοῦται πῶς ἐκ τῆς προκαταλήψεως τῶν ρουμάνων ἐκδοτῶν ὥς πρὸς τὴν ἱστορικὴν τοποθέτησιν τῶν δύο κωδίκων, ὥς αὕτη ἐσημειώθη ἀνωτέρω. Ἡ ρουμανικὴ «θέσις» εἶναι διάφορος τῆς ἑλληνικῆς, ἡ διαφορὰ δ' αὕτη εἶναι ὅλως ἀδικαιολόγητος, ἔστω καὶ ἂν ἐξηγεῖται ἐκ τῆς τάσεως πρὸς προβολὴν τοῦ ἐθνικοῦ τῶν ρουμάνων δικαίου. Ἀπὸ ἄλλης ὅμως ἐπόψεως, ἡ ρουμανικὴ «θέσις» συντελεῖ εἰς ἀποσαφήνισιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐπιστημονικῆς συζητήσεως, τόσον ἀναγκαίας καὶ γονίμου διὰ τὴν συναγωγὴν ἀσφαλεστέρων συμπερασμάτων. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην χαιρετίζομεν τὴν νέαν ρουμανικὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν, — ἐγκαινιασθεῖσαν καὶ παλαιότερον ἰδιωτικῶς ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου St. Berechet διὰ τῶν ἐκδόσεων αὐτοῦ, σχεδιασθεῖσαν δὲ καὶ προταθεῖσαν ἐνθέρμως ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου C. Spulber (Indreptarea Legii, Le Code Valaque de 1652, I, 1938, σελ. 3) —, ἥδη ἡ Ρουμανικὴ Ἀκαδημία πραγματοποιεῖ ἐπὶ εὐρυτάτων βάσεων. Εὐχόμεθα δὲ συνέχισιν τῆς προσπάθειας, ταχεῖαν τὴν ἐκδοσιν καὶ τῶν λοιπῶν κωδίκων τοῦ ἀρχαιότερου ρουμανικοῦ δικαίου καὶ ἐπιτυχῇ τελείωσιν τοῦ ἀναληφθέντος ἔργου, χάριν τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης, τῆς ἐνδιαφερούσης οὐ μόνον τὴν ρουμανικὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου.

ΠΑΝ. Ι. ΖΕΠΟΣ